

XIII.-XV. Asırlar Arasında Kuzey Afrika Hanedanlarında Siyasî Evlilikler (Hafsî – Merînî - Abdülvâdî [Zeyyânî] Devletleri)

Esra Keskin Arı

Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi Ana Bilim Dalı
Bursa/Türkiye

keskinesra@uludag.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-6778-444X>

Öz: Kuzey Afrika’da kurulan büyük devletlerden biri olan Muvahhidler, Kuzey Afrika ve Endülüs’te 524/1130 - 668/1269 yılları arasında hüküm sürmüştür. Yıkılma sürecine girdiğinde, bu bölgedeki Hafsî, Merînî ve Abdülvâdî gibi kabileler devletin yönetimini ele geçirmeye teşebbüs etmişlerdir. Ancak Muvahhidler Devleti’nin yıkılışının ardından bu kabilelerin kurduğu devletler Kuzey Afrika’nın tamamına hâkim olamamıştır. Buna rağmen Muvahhidler Devleti’nin mirasçısı olmak isteyen bu devletler bazen savaş bazen de sulh ile birbirlerine kısmî üstünlük sağlamışlardır. Tarafların sulh ittifakları çoğunlukla karşılıklı evlilikler vesilesiyle olmuştur. Bahsi geçen üç devlet arasından Hafsî Devleti (625/1228-982/1574) Merînî (592/1196-869/1465) ve Abdülvâdî (Zeyyânî) (632/1235-957/1550) devletlerinin ikisiyle de bir dönürlük ilişkisi kurmuştur. Bundan dolayı makalede Hafsî Devleti merkezli olarak devletlerin birbiriyle iribatlarının ele alındığı bir anlatım metodu kullanılmıştır. Zikredilen metotla çalışma Hafsî, Abdülvâdî ve Merînî devletleri arasında yapılan evliliklerin amaçlarına ve sonuçlarına odaklanmıştır. Bu makale devletlerin siyasî hedefler için evlilik kurumundan nasıl faydalandıklarına da bir örnek sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Hafsîler, Merînîler, Abdülvâdîler (Zeyyânîler), Diplomatik, Evlilik.

Geliş Tarihi/Received Date: 15.10.2021

Kabul Tarihi/Accepted Date: 07.04.2022

Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf/Citation: Keskin Arı, Esra. “XIII.-XV. Asırlar Arasında Kuzey Afrika Hanedanlarında Siyasî Evlilikler (Hafsî-Merînî-Abdülvâdî (Zeyyânî) Devletleri)”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (Haziran 2022), 207-226. <https://doi.org/10.51447/uluidf.1010138>

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 31/1 (Haziran 2022)

Political Marriages in North African Dynasties between the 13th - 15th Centuries (Hafsids - Marinid - Abd al-Wadid [Zayyanid] Dynasties)

Abstract: Almowahhids, one of the great dynasties that were established in North Africa, ruled in North Africa and Andalusia between the years 524/1130 (668/1269). When it was in the process of collapse, the tribes such as Hafsids, Marinids, and Abd al-Wadid attempted to seize the administration of the dynasty in this area. However, the dynasty that was established by these tribes could not dominate the whole of North Africa after the collapse of the Almowahhids Dynasty. Despite this, these dynasties, which had the desire to be the heirs of the Almowahhids Dynasty, sometimes provided partial superiority to each other through wars and sometimes peace. The peace alliances of these parties were mostly on the occasion of mutual marriages. Among the three dynasties mentioned, the Hafsids Dynasty (625/1228-982/1574) established a close relationship with both Marinids (592/1196-869/1465) and Abd al-Wadid (Zayyanid) (632/1235-957/1550) Dynasties. For this reason, in the present article, a narrative method in which the relations of these states with each other are discussed, centered on the Hafsids Dynasty, has been used. The mentioned method of the study focuses on the aims and results of the marriages between the dynasties of Hafsids, Abd al-Wadid, and Marinids. This article also presents an example of how these dynasties benefited from the marriages for political purposes.

Keywords: Islamic History, Hafsids, Marinids, Abd al-Wadids (Zayyanids), Political, Marriage.

[You may find an extended abstract of this article after the bibliography.]

Giriş

Evlilik kadın ve erkek arasında gerçekleşen, aynı zamanda sosyal bir kurum olarak aileyi meydana getiren insan gruplarının en eski dönemlerden itibaren uygulanarak geliştirdikleri bir kavramdır. Aslında farklı kültürlerde farklı tezahürleri olan bu kavram toplumun sosyal öğelerini ortaya çıkarmak ve toplumsal dinamiği sağlamak açısından en önemli araçtır. Eski çağlardan günümüze farklı isimlerle ifade edilen “evlilik” kavramı aynı zamanda üzerine tartışmaların yapıldığı ve kuralların konulduğu bir ifadedir. Her toplum ve dinde farklı isimlerle ve kurullarla gelişen bu kavram Arapçada “Zevâc” olarak isimlendirilirken, İslâm dininde evliliği meydana getiren akit ve beraberindeki birlikte yaşama “Nikah” olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda nikah Müslümanlar arasında evliliğe karşılık gelen bir ifade olarak görülmektedir.¹

İslâm’da evlilik yani nikah, İslâm Peygamberi Hz. Muhammed’in sınırlarını vahiyle belirlediği, kurallarını kendi örneğinde yaşayarak gösterdiği bir kurum

¹ Birsan Gökçe, “Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Aile Yazıları: Evlilik Kurumu ve İlişkileri*, ed. Beylü Dikeçligil - Ahmet Çiğdem (Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1990), 4/385; Fahrettin Atar, “Nikâh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/112.

olmuştur. Üstelik bu kurumu meydana getirirken İslâm öncesi Arap toplumunda var olan evlilik türlerini tümüyle ortadan kaldırmayarak, vahiyle birlikte bu türleri sınırlandırıcı bir yol tercih etmiştir. Vahyin rehberliğinde Hz. Peygamber'in uygulamalarıyla gerçekleşen bu evlilikler aynı zamanda onun devlet başkanlığı esnasındaki politik kararlarından da etkilenmiştir. Öyle ki Hz. Peygamber'in hasâisinden olan ve sayı sınırlaması olmayan çok eşlilik, onun siyasî ilişkilerini geliştirmede kullandığı en önemli araçlardan biri olmuştur.²

Hz. Peygamber'in evlilikleri zikredilirken aile kurmak başta olmak üzere dostlukları pekiştirmek için, teşrii amacıyla, kadınlara sosyal güvence olması gibi birçok sebeple evlilikler yaptığı ifade edilmiştir. Bunlar arasında en dikkat çeken evlilikler ise daha çok siyasî amaçla ve düşmanlığı azaltmak amacıyla yapılanlar olmuştur. Bu bağlamda devlet başkanlığı görevi sebebiyle Hz. Peygamber'in Medine'de gerçekleştirdiği evliliklerin çoğunun siyasî sebeplerle yapıldığı görülmektedir. Bilhassa Arabistan'da güçlü kabilelerden Âmir b. Sa'sa'dan Meymûne, Yahudi kabilesi Nadîroğullarının liderinin kızı Safiyye, Kureyş lideri Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habîbe ile evliliği siyasî sebeplerle olmuştur.³

İslâm tarihi boyunca bazen aynı topluluktan (Grup içi evlenme: Endogamy) bazen de farklı topluluklardan evlenme (Grup dışı evlenme: Exogamy) örnekleri görülmektedir. Hz. Peygamber ve sonrası dönemde bu iki tür evlilik mevcut olsa da tarihî verilerin çoğunlukla siyasî olması sebebiyle politik amaçla yapılan grup dışı evlenme Exogamy daha belirgin bir şekilde kaynaklarda yer almaktadır. Bu belirginliğin sebebi ise tarih içerisinde "evlilik" sosyal kurumunun siyasete yön veren bir araç olarak kullanılmasıdır. Bu durum Muaviye b. Ebû Süfyan'ın Bedevî Arap Kelb kabilesinden bir kadınla evlenerek Emevî Devleti'nin kurulması için destek sağlaması, Büyük Selçuklu sultanlarının Abbâsî halifeleriyle akrabalık bağı kurarak din-siyaset otoritesini ellerinde tutmak istemesi, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde politik-dinî sebeplerle Şîî İran tebaasıyla evlenmeyi yasaklaması örneklerinde belirgin şekilde görülmektedir.⁴

Siyasî evlilikler tüm bu örnekler çerçevesinde İslâm tarihinde hakimiyet kurmak veya müttefik olmak amacıyla yapılmıştır. Bu dönemde evlenecek iki kişinin rızasının çok daha ötesinde devlet yöneticilerinin verdikleri kararlar bu evliliklerin

² Adnan Demircan, "Câhiliyye ve Hz. Peygamber Döneminde Çok Kadınlı Evlilik", *İSTEM 2* (Aralık 2003), 9-32; Adnan Demircan, *Siyer* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 494-498; Adem Apak, *Siyer-i Nebi Peygamber Efendimizin (a.s.m.) Hayatı-Şahsiyeti-Daveti* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018), 441-442.

³ Demircan, "Câhiliyye ve Hz. Peygamber Döneminde Çok Kadınlı Evlilik", 17; Demircan, *Siyer*, 498-500; Apak, *Siyer-i Nebi*, 458-460.

⁴ Gökçe, "Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım", 4./387-388; Nuran Koyuncu, *Osmanlı Devleti'nde Şia: Safevi Taraftarlarına Uygulanan Yaptırımlar İran Tebaasıyla Evlenme Yasağı* (Konya: Çizgi Yayınları, 2014); Temel İskit, *Diplomasi Tarihi* (Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi, 2018), 27; Nazlı Altunsoy, "Selçuklu-Abbâsî Hanedanları Arasında Güç, İktidar ve Evlilik İlişkisi", *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/2 (Temmuz 2019), 144-158.

gerçekleşmesini sağlamıştır. Saltanatlar birbirlerine karşı nüfuz mücadelelerinde bazen baskı yoluyla bazen de karşı tarafın zayıflıklarından istifadeyle bu evlilikleri gerçekleştirmişlerdir. Tarafların aynı anda rıza göstermesi durumunda bile büyük çoğunlukla bir tarafın durumdan daha fazla istifade ettiği, diğer tarafı vassal statüsünde itaat altına almaya çalıştığı görülmüştür. İşte bu çalışma Kuzey Afrika tarihinin XIII.-XV. asırları arasında hüküm süren Hafsî-Merînî-Abdülvâdî (Zeyyânî) devletlerinde gerçekleşen “saltanatlar arası evlilik” örneklerinden hareketle, bu evliliklerin hedeflerini ve sonuçlarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu makalede saltanatlar arası evlilik örneklerinin tamamında Hafsîler Devleti'nin taraf olması dolayısıyla daha çok bu devletin merkeze alındığı bir anlatım benimsenmiştir.

1. XIII-XV. Asırları Arasında Kuzey Afrika

Kuzey Afrika hicrî birinci asırda Hulefa-i Raşidîn döneminden itibaren Müslümanların hakimiyet altına almaya çalıştıkları bir bölge olmuştur. Daha sonra Emevî ve Abbasî devletleri döneminde görevlendirilen valiler bölgede hakimiyet sağlamışlardır. Abbasî Devleti ilk dönemlerinde valileriyle hakimiyet sağlasa da daha sonra çıkan karşılıklar sebebiyle bölgeden geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu iki büyük devletin ardından da Kuzey Afrika'da Rüstemîler (160/777-296/909), İdrisîler (172/789-375/985), Ağlebîler (183/800-297/909), Fatımîler (297/909-336/947) gibi birçok devlet bölgede varlık göstermiştir. Abbasîler Devleti'nin ardından Kuzey Afrika'daki toprak bütünlüğünü yeniden sağlayabilen ilk devlet Murâbitlar (448/1056-541/1147) olmuştur. Murâbitlar'ın kısa süreli hakimiyetinden sonra Muvahhidler Devleti Murâbitlar'ın yönetim altında tuttuğu tüm toprakları ele geçirmiştir. Muvahhidler Devleti döneminde ise Kuzey Afrika'nın tamamın hakimiyet altına alınmışken ilk olarak devletten ayrılarak bağımsızlığını ilan eden Hafsîler Devleti olmuştur. Muvahhid sultanı Nâsir'ın İfrîkiyye'ye atadığı ilk vali Abdülvâhid b. Ebî Hafs'ın oğlu Ebû Zekerîyya kısa süreli valiliğinin ardından 627/1230 ve 634/1236 yıllarında iki kez kendisi için biat alırken öte yandan Muvahhid halifelerinin isimlerini hutbelerden çıkarmıştır. Hafsî Devleti hem başkent Marakeşten uzaklıktan istifadeyle hem de İfrîkiyye halkının desteklemesiyle bağımsız bir devlet olmuştur.⁵

⁵ Ebû Zeyd Veliyyüddin Abdurrahman b. Muhammed ibn Haldun, *Kitâbü'l-İber ve dîvânü'l-mübtede' ve'l-haber fi eyyâmî'l-'Arab ve'l-'Acem ve'l-Berber ve men âsârahum min zevî's-sultânîl-ekber*, thk. Ebû Suhayb el-Keremî (Amman - Riyad: Beytü'l-Efkârü'd-Devliyye, ts.), 1700; Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-Kostantînî ibn Kunfuz, *el-Fârisiyye fi mebdâi'i'd-devleti'l-Hafşîyye*, thk. Muhammed eş-Şâzili - Abdülmeccid et-Türkî (Tunus: Dâru't-Tunusiyye, 1968), 100-101, 105, 106-107; Ebû Abdullah Muhammed b. İbrahim Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn el-Muvahhidiyye el-Hafşîyye*, thk. el-Hüseyin el-Ya'kübî (Tunus: el-Mektebetü'l-Atîka, 1998), 39, 43-53; Ebû Muhammed Muhyiddin Abdülvahid Merraküşî, *el-Mu'cib fi telhîsi aḥbâri'l-Mağrib*, thk. Muhammed Saîd el-Iryân (Kahire: Lecnetü'l-İhyai't-Türasi'l-İslami, ts.), 342-343; Muhammed el-Arûsî Matvî, *eş-Şaltanatü'l-Hafşîyye târiḥuḥa's-siyâsî ve devruhâ fi'l-Mağribi'l-'Arabî* (Lübnan: Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1986), 9-11, 85-87, 105-111, 115-116; Abdülhâdî et-Tâzî,

Muvahhidler Devleti'ndeki ikinci ayrılık ise Abdülvâdîler tarafından gerçekleştirilmişti. Abdülvâdîlerin ayrılma mücadeleleri Hafsî Devleti'nin bağımsızlığını ilan etmesiyle aynı döneme denk gelse de biat almaları 633/1236 yılında olmuştur. Abdülvâdî Devleti'nin kurucuları Zenâte kabilesinin bir kolu olan Benî Abdülvâd Mağrib-i Evsat'ta Tilimsân çevresinde yaşamışlardır. Bu kabile Muvahhidler Devleti'nin atadığı Tilimsân valisine isyan ederek Sanhâce kabilesinin Tilimsân'ı ele geçirmesine yardım etmiştir. Bir süre sonra ise Sanhâce ve Abdülvâdî kabileleri arasındaki anlaşmazlıklar neticesinde Abdülvâdîler Tilimsân'ı ele geçirecek buraya hâkim olmuşlardır. Ancak bu dönemde Abdülvâdîler'in belli aralıklarla Muvahhidler Devletini tanıdıkları dikkate alındığında, tam olarak bağımsız bir devlet haline geldikleri söylenebilir. Abdülvâdîler'den Yağmurasan b. Zeyyân'ın 633/1236'da Tilimsân yönetimini devralmasıyla yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde Muvahhidler Devleti'nin varisi olma iddiasıyla ortaya çıkan Hafsî Devleti'nin ilk sultanı Ebû Zekeriyâ Tilimsân'ı kuşatarak ele geçirdiğinde, Yağmurasan Hafsîler'e tabi olduğunu açıklasa da hükmü altındaki toprakları bağımsız bir devlet gibi yönetmeye devam etmiştir. Muvahhidler'in hakimiyetine son veren Merînîler zaman zaman burayı ele geçirmeye çalışsalar da çoğunlukla başarılı olamamışlardır. Abdülvâdî sultanı Yağmurasan ve sonrasındaki sultanlar çağdaşı olan iki devlet Hafsîler ve Merînîler'e karşı büyük mücadeleler vererek saltanatlarının devamlılığını sağlama-ya çalışmışlardır.⁶

Muvahhidler Devletini tamamıyla ortadan kaldıran devlet ise Merînîler olmuştur. Merînîler, Hafsî ve Abdülvâdîlerin bağımsızlık çabalarından farklı olarak Muvahhidler'in yönetim merkezini ele geçirecek doğrudan Muvahhidler Devleti'nin yerine geçmek istemiştir. Diğer iki devletin bağımsızlık mücadelelerine saltanat merkezinin uzaklığından dolayı müdahale edemeyen Muvahhidler Devleti, saltanatının en büyük tehdidi olan Merînîler ile uzun bir müddet mücadele etmiştir. Sultan Mustansır dönemine kadar İfrîkiyye ve Mağrib-i Evsat'ta dağınık halde bulunan Merînîler Muvahhidler'le birlikte İspanya'daki/Endülü's'teki Hıristiyanlarla mücadeleye iştirak etmişlerdir. Bu seferlerin ardından Mağrib-i Aksâ'da toplanan Merînîler'in Muvahhidler Devletini tehdit eden saltanat mücadelesi başlamıştır. Muvahhidler Devleti'ndeki iç çekişmeler ve zayıflıklardan faydalanan Merînîler bölgedeki büyük kabilelerden biat alarak daha da güçlenmiştir. Merînîler saltanat iddiasıyla ortaya çıkmalarından kısa bir süre sonra Ebû Zekeriyâ'nın Tilimsân'ı fethinin ardından Hafsîler'i lider devlet olarak tanımışlardır. Merînî kabilesi liderleri Osman b. Abdülhak, iki kardeşi Muhammed ve Ebû Bekir'in sırasıyla yöneticilik-

et-Tarihi'd-Diplomasî li'l-Mağrib nin Akdemi'l-Usûr (el-Hey'etü'l-Âmme Mektebetü'l-İskenderiyye, 1988), 7/22; Mehmet Özdemir, "Muvahhidler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/410; Adnan Adıgüzel, *Mağrib Medeniyetinin Zirvesi Muvahhidler: Kuruluş Dönemi* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2011), 216-217.

⁶ İbn Haldun, *el-İber*, 1704-1705; İbn Kunfuz, *el-Fârisiyye*, 109; Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 62; Matvî, *eş-Şaltanatü'l-Hafşîyye*, 142-143; Erdoğan Merçil, "Abdülvâdîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988).

leri esnasında Mağrib-i Aksâ'daki tüm şehirler Merînîler'in eline geçmiştir. Son olarak Merînî kardeşlerin sonuncusu Ebû Bekir b. Abdülhakk'ın vefatının ardından yönetimi devralan oğlu Ebû Yusuf b. Abdülhakk'ın uzun süren mücadelesi neticesinde 668/1270 yılında Marakeş'i son Muvahhid halifesi Ebû Debbûs'tan alarak Muvahhidler'in saltanatına son vermişlerdir. Muvahhidler'in saltanatını devraldıktan sonra da Hafsîler'den bağımsız bir devlet olarak hareket etmişlerdir.⁷

Sonuç olarak tüm bu gelişmelerin ardından Mağrib'in toprak bütünlüğünü sağlayan Muvahhid Devleti hakimiyetinin bölgeden tamamen silinmesiyle birlikte üç ayrı sultanlık ortaya çıkmıştır. Bu üç ayrı sultanlığın zaman zaman birbirlerine üstünlük sağladıkları, hatta birbirlerinin hakimiyetini gönüllü olarak kabul ettiği görülmüştür. Ancak Hafsî, Zeyyânî, Merînî hanedanlıklarından Muvahhidî varisi olma iddiasıyla uzun uğraşlar veren iki devlet Hafsîler ve Merînîler olmuştur. Muvahhidler Devleti'nden ilk ayrılan Hafsîler, Muvahhidler'in Kuzey Afrika'daki hakimiyetini devralmak hedefiyle mücadelelerde bulunmuştur. Üstelik Ebû Zekeriyâ döneminde Endülüs de dahil olmak üzere bölgede saltanat iddiasında bulunan bütün emirlikler Hafsîler Devleti'ne itaatlerini bildirmişlerdir. Resmî olarak bu devletlerin tamamı Hafsîler Devleti'nin hakimiyetini tanıırken, iç işlerinde hatta dışarıdaki faaliyetlerinde bile bağımsız hareket ettikleri açıkça görülmüştür. Bu siyasî ilişkiler Merînîler'in Muvahhidler'in hakimiyetini silerek saltanatlarını ilan etmesiyle daha farklı bir hale gelmiştir. Merînîler Devleti Muvahhidler Devletini ele geçirdiği zaman bu devletin otoritesini ve saygınlığını da elde edebileceğini düşünmüştür. Dolayısıyla Merînîler Devleti'nin bazı dönemlerde Mağrib-i Evsat'a ve İfrikiyye'ye gelerek ve bu toprakları ele geçirerek Muvahhidler Devleti'nin otoritesini yeniden elde etmeye çalışmıştır. Kuruluşundan itibaren Merînîler kendilerini Muvahhidler'in varisi, dolayısıyla Hafsîler Devletini de rakip olarak görmüştür. Mağrib bölgesinde yaşanan bu gelişmelerden hareketle Abdülvâdîler ve Merînîler'in Hafsîler'le, Hafsîler'in de bu iki devletle gerçekleştirdiği düdürlük ilişkileri bu amaçlarla gerçekleşmiştir. Bu devletlerin kuruluşları esnasındaki ortak nokta hepsinin Muvahhidler'in içinden bağımsızlık kazanmaları iken, düdürlük bağlarındaki hedef de parçaladıkları Muvahhidler Devleti'nin otoritesini yeniden elde etmek olmuştur.⁸

2. XIII-XV. Asırları Arasında Kuzey Afrika'daki Siyasî Evlilik Örnekleri

2.1. Üç Sultanlık Arasındaki İlk Evlilik İrtibatı

Muvahhidler'den ayrılan ilk devlet olarak Hafsîler Devleti kuruluşundan itibaren hem hanedanlık içerisinde hem de Kuzey Afrika bölgesinde birçok isyan girişimiyle uğraşmak zorunda kalmıştı. Hafsîler Devleti'nin ikinci sultanı Mustansır da

⁷ İbn Haldun, *el-İber*, 1706-1707; İbn Künfüz, *el-Fârisiyye*, 109; İsmail Ceran, "Merînîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/193; İsmail Yiğit, *Endülüs (Gırnata sultanlığı) ve Kuzey Afrika İslam devletleri* (Kayhan Yayınları, 2017), 158-159.

⁸ Gülsüm Tütüncü - Neslihan Ünal, "İmparatorluk Çağında Bir Siyaset Aracı Olarak Evlilik Kurumu: Doğu ve Batı Örnekleri", *Sosyal ve Liberal Bilimlerde Yeni Yönelimler-2* (Gece Kitaplığı, 2017), 500-504.

bu isyan girişimlerinden öncelikle hanedanlık içerisindekileri ardından da bölgedeki karışıklıkları bastırmaya çalışmıştı. Hafsî sultanının bu sıkıntılar esnasında hanedan üyelerine karşı gösterdiği kötü muamele ailesi arasında eleştirilmesine sebep olmuştu. Sultanın yönetimini ve kötü muamelelerini en çok eleştiren de kardeşi Ebû İshâk olmuştu. Ebû İshâk ağabeyinin bu eleştirilerden rahatsız olduğunu duyduğunda korkarak önce Kuzey Afrika'daki Bedevî Arap kabilelerine ardından da Endülüs'te Benî Ahmer Hanedanlığına sığınmıştı. Aslında 651/1253-1254 yılında Tunus'tan ayrılmasının hemen ardından sultanlık için etrafındakilerden destek istese de ağabeyinin karşısında duramayacağını düşünerek Endülüs'te bir müddet beklemeyi seçmişti. Her ne kadar Ebû İshâk sessizce beklemeyi tercih etse de dönemin tarihçisi İbn Haldun'un özellikle belirttiği gibi Hafsî sultanı kardeşinin yönetimi ele geçirme niyetinde olduğunu bildiği için Endülüs'e elçi göndererek onu kontrol altında tutmaya çalışmıştı.⁹

Saltanatı ele geçirme fırsatını ağabeyinin vefatıyla yakalayan Ebû İshâk yeğeni Vâsık'ın sultanlığı devralmasının ardından Endülüs'ten Tilimsân'a gelmişti.¹⁰ Tilimsân sultanı Yağmurasan b. Zeyyân onu burada merasimle karşılayarak, Hafsî sultanlığını onaylayan ilk kişi olmuştu. Yağmurasan bir de Ebû İshâk'a saltanat yolunda karşılaşacağı tüm zorluklarda yardımcı olacağına dair söz vermişti. Bu sözün göstergesi olarak da Tilimsân sultanlığının veliahdı olan oğlu Osman için Ebû İshâk'ın kızlarından birini istemişti. Ebû İshâk'ın da bu durumu onaylamasıyla birlikte ailesinin geçici olarak kaldığı çadırda nişan törenleri gerçekleşmiş oldu. Sultan Ebû İshâk nişan töreninin ardından Tilimsân'dan Bicâye'ye buradan da Tunus'a doğru ilerleyerek 678/1279-1280 yılında sultanlığı yeğeni Yahyâ Vâsık'tan teslim almasının ardından Hafsîler'in dördüncü sultanı olmuştu. Yeni sultan Ebû İshâk'ın Tunus'ta devlet işlerini düzenlemesinden bir müddet sonra Yağmurasan bu evliliğin gerçekleşmesi için Tunus'a bir heyet göndermişti. Tunus'ta iyi bir şekilde ağırlanan heyet 681/1283 yılında evlilik akdini yerine getirdiğinde Hafsî sultanlığına karşı isyancı İbn Ebû Umâre tehlikesi baş göstermişti. Bu sebeple heyet herhangi bir tehlikeyle karşı karşıya gelmemek için daha fazla Tunus'ta kalmadan düğünden kısa bir süre sonra Tilimsân'a geri dönmek zorunda kalmıştı.¹¹

Mağrib'te XIII.-XV. asırları arasında hanedanlar arası gerçekleştirilen bu ilk evlilik akdinde evliliğin arka planındaki gerekçeler net bir şekilde görülebilir. İlk Hafsî sultanı Ebû Zekeriyyâ tarafından 640/1242-1243 yılında Tilimsân'a gerçekleştirilen seferde mağlup edilen Tilimsân yöneticisi Yağmurasan zorunlu olarak sulhu kabul etmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Tilimsân sultanının Hafsîler Devleti'ne olan

⁹ İbn Haldun, *el-İber*, 1711, 1723-1724; İbn Kunfüz, *el-Fârisiyye*, 118, 135-136; Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 88; Matvî, *eş-Şalânatü'l-Hafşiyye*, 179-182.

¹⁰ İbn Haldun Ebû İshâk'ın Tilimsân'dan Endülüs'e geçtiğini zikreder. Küçük bir ayrıntı olsa da Ebû İshâk'ın burada Yağmurasan'la görüşmüş olma ihtimalini gündeme getirebilir. Yani bu görüşme iki taraf arasında ikinci bir görüşme olabilir. İbn Haldun, *el-İber*, 1711.

¹¹ İbn Haldun, *el-İber*, 1723-1724, 1726; İbn Kunfüz, *el-Fârisiyye*, 135-136; Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 88, 90-91.

itaati bir zorunluluğa dayanmaktadır. Ancak Hafsî hanedanıyla yakın bir bağ kurduğunda Tilimsân ve civarında daha rahat bir şekilde hareket edebileceği gibi, aynı zamanda bu bağ aracılığıyla siyasî olarak kendisini Hafsîler Devleti'yle aynı konuma yükseltebilmiştir. Aynı şekilde Ebû İshak İbrahim'in de saltanat yolunda destekçilere ihtiyacı olduğu aşikardır. Evlilik akdiyle kurulan bu bağ dolayısıyla diğer devletlere kıyasla Tilimsân'dan yardım istemenin daha kolay olabileceği düşünülebilir. Yağmurasan ve Ebû İshak'ın ilk olarak bu nedenle bir ittifak gerçekleştirdikleri düşünülse de sultanlığı esnasında yaşanan bir takım olaylar yeni nedenler de ortaya çıkarmıştır. Matvî, “*eş-Salṭanatü'l-Haḫşiyye*” kitabında bu dönemde çıkan İbn Ebû Umâre isyanının bu evlilik için bir dayanak olup olmadığını sorgular. Bu evlilikle birlikte Yağmurasan veya Hafsî damadı olan oğlu Osman isyan esnasında Hafsîler Devletine müdahil olmayı planladıkları düşünülebilir. İsyanı İbn Ebû Umâre 681/1283 senesinde Tunus'u ele geçirdiğinde Ebû İshâk yönetimi altındaki hiçbir yere sığınmadığında Tilimsân'a gitmeyi planlamıştır. Hafsî sultanı yakalanarak öldürülse de oğlu Ebû Zekeriyâ Tilimsân'a eniştesinin yanına kaçmayı başarmıştır. Bu dönemde hiçbir vali tarafından kabul edilmeyen Ebû İshâk'ın ailesi Tilimsân'a rahatlıkla kabul edilmiştir. Ebû Zekeriyâ babası Yağmurasan'ın vefatının ardından Tilimsân sultanı olan eniştesinin yanında güvenli bir şekilde amcası Ebû Hafs Ömer'in Hafsî sultanı oluşuna kadar kalmıştır.¹²

İbn Ebû Umâre'nin Hafsî ailesine yaptığı katliamdan tek kurtulan Hafsî sultanının oğlu Ebû Zekeriyâ olmamıştır. Amcası Ebû Hafs Ömer, Mermâcene savaşından kaçarak kurtulmasının ardından bölgedeki Arap-Berberî kabilelerin desteğiyle 683/1283-1284 senesinde İbn Ebû Umâre'nin elinden Hafsî saltanatını geri alabilmiştir. Hafsî saltanatında amcasından daha fazla hak sahibi olduğunu düşünen Ebû Zekeriyâ da saltanatı geri alabilmek için bir isyan hareketi başlatmıştır. Tilimsân sultanı eniştesi Ebû Saîd Osman her ne kadar Tilimsân'da ona özel bir ihtimam gösterse de onun Hafsî sultanı olma girişimini desteklememiştir. Üstelik Ebû Zekeriyâ'nın Bicăye'de 684/1284-1285 yılında isyan başlatması üzerine, Hafsî sultanına itaatinin devam ettiğine dair beyanda bulunma ihtiyacı hissetmiştir. Hafsî sultanının kendisine ricası üzerine de Ebû Zekeriyâ'nın hakim olduğu Bicăye şehrini muhasara altına almıştır. İbn Haldun, Tilimsân sultanının Hafsîler Devleti'yle sülhünü yenilemesini ve Bicăye'yi kuşatmasını Ebû Zekeriyâ'ya karşı kızgınlık ve düşmanlık olarak nitelendirmiştir. Çünkü Ebû Zekeriyâ Tilimsân sultanının sözünü dinlemek yerine kendi başına hareket etmeyi seçmiştir. Bu örnekte de görüldüğü gibi siyasî evliliklerde daha alt konumda olan tarafın çoğunlukla diğer tarafın yönlendirmesini kabul etmesi beklenmektedir. Yönlendirmelerin etkili olmadığı bu gibi durumlarda ise üst konumda olan diğer taraf için akrabalık bağının herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır.¹³

¹² İbn Haldun, *el-İber*, 1727; İbn Kunfüz, *el-Fârisiyye*, 142-143; Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 95-96, 100-102.

¹³ İbn Haldun, *el-İber*, 1729-1730.

2.2. Merînî- Hafsî Dünürlüğü

Hafsîler Devleti'nin kuruluş döneminden kısa bir süre sonra hanedanlık içerisinde ve bölgede çıkan isyan hareketleri devleti oldukça zor bir durumda bırakmıştır. Hafsî sultanları Arap ve Berberî kabilelerin bölgede çıkardıkları karışıklar sebebiyle yönetimde istikrar sağlayamamıştır. Hafsîler Devleti hanedanı içerisindeki isyanlarla yönetimin süratli bir şekilde değişmesi de bu istikrarsızlığın sebeplerinden olmuştur. Özellikle bedevî Arap kabileleri seçtikleri bir hanedan üyesini destekleyerek yönetimi istedikleri şekilde değiştirmişlerdir. Ebû Bekir Ebû Yahyâ Mütevekkil döneminde (718/1318-747/1346) ise bu güçlü Arap kabilelerini desteklemek ve yeni isyancıları teşvik etmek Tilimsân Abdülvâdî sultanlığının en büyük siyasî stratejisi olmuştur. Abdülvâdîler Devleti'nin bu tavrı Hafsîler Devletini oldukça zor durumda bıraktığında Mütevekkil Merînîler'le yakınlaşma kararı alarak iki devlet arasında bir ittifak kurmayı hedeflemiştir. Merînîler Devleti ile yaptığı bu ittifak neticesinde Abdülvâdîler'in iki müttelik devlet arasında kalarak iki devletten birisine sığınma talebinde bulunacağını düşünmüştür.¹⁴

Yukarıda bahsi geçen tüm bu hedefler neticesinde Sultan Mütevekkil oğlu Ebû Zekeriyya önderliğinde bir heyeti Merînî başkenti Fas'a gönderdi. Merînî sultanı Ebû Saîd Osman da bu heyetin Tilimsân'a karşı önerdiği ittifak teklifini kabul etti. Merînî sultanı Hafsî sultanına destek olmak için ordusuyla birlikte Tilimsân'a doğru yola çıktı. Ancak Ebû Bekir her ne kadar Tilimsân yakınlarına kadar ulaşmış olsa da saltanat merkezinde yaşanan problemler sebebiyle Tunus'a geri dönmek zorunda kalmıştı. Bu sebeple Merînî Devleti'nden gelen desteğe rağmen Tilimsân muhasara edilemeyince Merînî sultanı da yanındaki Hafsî heyetini Tunus'a göndererek kendisi de Fas'a geri dönmüştü. Merînî sultanı Tunus'a gönderdiği Hafsî heyetiyle birlikte Fas kadısı önderliğinde bir heyet göndererek Hafsî sultanı Mütevekkil'in kızı Fatıma'yı veliaht olan oğlu Ebû'l-Hasan'a istemişti. Tilimsân sultanlığı ile yaşanan sıkıntılar Mütevekkil'e bu evliliğin getireceği siyasî desteğe ihtiyacı olduğunu hissettirmişti. Netice itibarıyla iki tarafın rızasıyla evlilik için söz verilince sultanın kızı Fatma Merînîler Devleti'nin heyetiyle birlikte Tunus'tan Fas'a doğru yola çıkmıştı. Merînî veliahdı Ebû'l-Hasan ile Ebû Bekir'in kızının evlilikleri hususundaki en dikkat çeken olay, Merînî sultanı Ebû Saîd'in gelini karşılamak için yola çıktığı esnada 730/1329 yılında vefat etmesiydi. Merînî veliahdı Ebû'l-Hasan babasının ölümü üzerine düğünü bir müddet erteleyerek sultanlığını ilan etmişti. Bir müddet sonra da Hafsî sultanı Mütevekkil'in kızı Fatıma'yla evlilikleri gerçekleşmişti.¹⁵

Merînî-Hafsî devletleri arasındaki ittifak gereğince 735/1334 yılında Ebû'l-Hasan kayınpederi Ebû Bekir'e destek olmak için büyük bir orduyla Tilimsân'a doğ-

¹⁴ İbn Haldun, *el-İber*, 1747-1750; Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 140-141; Matvî, *eş-Şaltanatü'l-Hafsiyye*, 340-342.

¹⁵ Merînî sultanı Ebû Saîd Hafsî sultanının kızı olan gelini Fatıma'yı karşılamak için eşsiz bir tören hazırlamıştı. İbn Haldun, *el-İber*, 1750; Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 140-141; Şeyh Ebû'l-Abbas Ahmed b. Halid en-Nâsirî, *Kitâbü'l-İstikşâ li-ahbâri düveli'l-Mağribi'l-Akşâ* (Dârülbeyzâ, 1997), 3/117.

ru yola çıkmıştı. İki tarafın da yaptığı plana göre Ebû Bekir Mütevekkil'in de Tilimsân'a gelmesi gerekse de, o Bicâye'nin muhasarasını neticelendirememişti. Tilimsân'ı tek başına ele geçirmeye çalışan Ebu'l-Hasan, Tilimsân sultanı Ebû Tâfşîn'in kardeşi Ebû Ali'yi isyana teşvik etmesiyle muhasarayı kaldırarak geri dönmek zorunda kalmıştı. Merînî sultanı Ebû'l-Hasan kardeşinin isyanını başarıyla bertaraf ederek, bunun üzerine kendi intikamını almak için Tilimsân'a yönelmişti. Bu savaş da yaklaşık üç yıl sonra 738/1338 yılında Tilimsân'ın Merînîler tarafından ele geçirilmesiyle sona ermişti. Merînîler Devleti için Tilimsân uzun süredir uğruna mücadele edilen ancak bir türlü ele geçirilemeyen bir yer haline gelmiştir Hakikatte ne Hafsîler Devleti'yle kurulan akrabalık bağı ne de Tilimsan sultanından alınan intikam Merînî sultanlığı için asıl hedef olmuştur. Merînî sultanlığının kuruluşundan itibaren Abdülvâdîler Devleti'yle mücadele içerisinde olması onun genişleme politikasının bir gereğidir. Bu sebeple Hafsîler Devleti'yle kurduğu akrabalık bağından aldığı destekle Tilimsan'ı fetheden Ebû'l-Hasan Muvahhidî mirasını devralabilme hedefine bir adım daha yaklaşmıştır. Tilimsan'ı ele geçirmesinin ardından Endülüs'te de mücadelelerini sürdüren Merînî sultanı Muvahhidler Devleti'nin hakimiyet seviyesine ulaşabilme hedefini açıkça göstermiştir.¹⁶

2.3. Merînî Sultanı Ebû'l-Hasan'ın Hafsîlerle İkinci Dönürlüğü

Genç Merînî sultanı Ebû'l-Hasan'ın Hafsî sultanının kızıyla evliliğindeki hedefin yalnızca Hafsî-Merînî ittifakı ile Hafsîler Devleti'ne destek olmadığı Tilimsan'ın ele geçirilmesinin ardından daha da belirginleşmiştir. Aslında Mağrib coğrafyasının tamamını ve Endülüs'ü ele geçirmek hem Hafsîler'in hem de Merînîler'in devletlerini kurdukları ilk günden itibaren kendileri için oluşturdukları bir hedef olmuştur. Merînî sultanı Ebu'l-Hasan'ın Hafsîler'le kurduğu akrabalık bağı bu hedef için onu epeyce ümitlendirmiştir. Ancak Endülüs'te İspanyollar'la yapılan Tarif Savaşı büyük bir hezimetle sonuçlanınca, sultanın bu konudaki hedefleri de yarım kalmıştır. Endülüs Benî Ahmer Devleti'ne destek olmak için Tarif Savaşına katılan Merînî sultanın ordugâhının savaş esnasında İspanyollar tarafından ele geçirilmesi ve ordugâhtakilerin büyük bir kısmıyla birlikte Hafsî sultanının kızı Fatıma'nın da öldürülmesi iki devleti de üzmüştür. Merînî sultanı Ebû'l-Hasan'ın kaçarak kurtulduğu bu savaş hezimetini Merînîler'le Hafsîler arasındaki akrabalık bağına son vererek, Ebû'l-Hasan'ı ümitsizliğe düşürmüştür.¹⁷

Merînî sultanı yaşanan tüm bu olumsuzluklara rağmen Hafsî Devleti ile akrabalık bağı yeniden kurmak istemişti. Merînî sultanı Hafsî sultanın kızlarından biri-

¹⁶ İbn Haldun, *el-İber*, 1750; Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 140-141, 149-150; Matvî, *eş-Şalţanatü'l-Hafşiyye*, 345-347, 363-365.

¹⁷ Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 160; Matvî, *eş-Şalţanatü'l-Hafşiyye*, 367-368; Merînî sultanı İspanyollarla mücadeleye giderken kayınpederi olan Hafsî sultanından da yardım istedi. Hafsî sultanı iki komutan ve Trablus, Kabis, Cerbe, Tunus, Büne, Bicâye'den topladığı on altı adet gemiyi kendisine gönderdi. Merînî sultanının bu gönderilen donanmalarla birlikte yaklaşık yüz adet gemisi bulunduğu zikredilmektedir. Nâsrî, *el-İstikşâ*, 3/135; Tâzî, *et-Tarihi'd-Diploması*, 7/26.

sini istemek için özel olarak görevlendirdiği bir heyeti Tunus'a göndermişti. Hafsî sultanı ise kızı Fatıma'yı koruyamaması sebebiyle ilk olarak bu teklife olumlu cevap vermek istememişti. Belki de Merînî sultanının dönürlükle birlikte İfrîkiyye'ye yönelmek niyetinde olduğunu tahmin ettiği için de ikinci bir dönürlükten kaçınmış olabilirdi. Üstelik her ne kadar Merînî sultanı Tarif Savaşın'da ağır bir hezimetle uğratılsa da Mağrip'te büyük zaferler de elde etmiştir. Bicaye'ye kadar ilerlemiş Hafsî topraklarına yaklaşan Merînî sınırı da sultan için bir endişe oluşturmuştur. Ancak Hafsî sultanı tüm bu olayları göz ardı ederek daha önce Fas'a gönderdiği elçi heyetinin içerisinde olan hâcibi İbn Tafragîn'in de bu husustaki ısrarıyla Merînî sultanının teklifini kabul etmişti. Artık bu kabulden sonra Tarihçi Robert Brunschvig'in de "Târîhu İfrîkiyye" kitabında da özellikle belirttiği şekilde Mütevekkil'in Merînî sultanının otoritesine yavaş yavaş boyun eğmesi söz konusuydu. Hafsî sultanı bu teklifin ardındaki sebepleri bilmesine rağmen bu durum karşısında boyun eğmekten başka çare bulamamıştı. Yine Brunschvig'in yorumuyla Merînî sultanı ile kayınpederi Hafsî sultanı arasında hem siyasî hem ailevî açıdan evliliğe mani olacak herhangi bir sıkıntı da yaşanmamıştı. Tüm bu değerlendirmeler bir yana bırakılacak olursa Mütevekkil kızı Azzûne'yi Annâbe valisi olan oğlu Fazl ile birlikte düğün için Merînî sultanlığına göndermişti. Hafsî sultanı Mütevekkil, Azzûne ve kardeşinin Tunus'tan çıktığı gün 747/1346 yılı Rebûlevvel ayında vefat etti. İlk Merînî-Hafsî düğününde Ebû'l-Hasan'ın babası vefat ederken, ikincisinde Ebû Bekir Hafsî'nin vefatı kaderin bir tecellisi olmuştu.¹⁸

İkinci kez Hafsî ailesine damat olan Ebû'l-Hasan böylece bu evliliğin hemen ardından hedefleri için bir fırsat daha elde etmiş oldu. Hafsî sultanı Mütevekkil'in bir hastalık süreci geçirmeksizin vefat etmesi Hafsîler Devleti'nde büyük karışıklıklara sebep oldu. Mütevekkil'in oğulları arasında yaşanan taht mücadeleleri yönetimin sürekliliğiyle birlikte dış müdahalelere de olanak sağladı. Mütevekkil'in oğullarından henüz kız kardeşini Fas sultanına götürmüş olan Fazl, kardeşleri arasındaki taht mücadelelerine katılamamıştı. İşte Merînî sultanı Ebû'l-Hasan'ın Hafsî saltanatını ele geçirmek için kullandığı nokta da tam olarak burası oldu. Ebû'l-Hasan, daha önce iki defa evlilik akdinin gerçekleşmesine vesile olan Mütevekkil'in hâcibi İbn Tafragîn'in de teşvikiyle, eşinin erkek kardeşi Fazl adına taht kavgalarına müdahale etmeyi planladı. Aslında hem ilk evliliğindeki hem de ikinci evliliğindeki hedefi Hafsî saltanatını ele geçirmektir. Dolayısıyla bu akrabalık bağı Ebû'l-Hasan'ın bu devlete müdahalesi için en iyi fırsatı sunmuş oldu.¹⁹

Merînî sultanı eşinin kardeşi Ebû Fazl'ı da alarak 747/1347 yılı kurban bayramının hemen ardından İfrîkiyye'yi ele geçirmek hedefiyle yola çıkmıştı. Tilimsan

¹⁸ Zerkeşî, Ebu'l-Hasan'ın Hafsî sultanının kızı Azzune için on beş bin altın dinar ve iki yüz hizmetçi mehir verdiğini de zikreder. Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 160, 163; Matvî, *eş-Şaltanatü'l-Hafsiyye*, 368-370; Robert Brunschvig, *Târîhu İfrîkiyye fi'l-ahdi'l-Hafsî min Karni 13 ilâ Nihâyeti'l-Karni 15*, çev. Hammâdî es-Sâhlî (Beyrut : Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1988), 1/192-193.

¹⁹ İbn Haldun, *el-İber*, 1759; Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 166-167; İbn Kunfüz, *el-Fârisiyye*, 168-169.

üzerinden İfrîkiyye'ye doğru ilerlemesi esnasında Hafsî Devleti hanedanına mensup valileri kendisine tabi olduklarını ilan etmelerine rağmen Mağrib-i Aksâ'ya sürgüne göndermişti. Böylece Hafsî hanedan üyelerinin İfrîkiyye'de kuracağı yeni yönetim sistemine müdahale etmelerine engel olmuştu. İfrîkiyye bölgesinde ilerlemesini sürdürüp Tunus'u ele geçirdiğinde, artık o Mağrib ve İfrîkiyye'nin tamamının sultanı olmuştu. Ebü'l-Hasan Hafsî ailesiyle kurmuş olduğu akrabalık bağına rağmen, bu ailenin Tunus'ta yaşamasına müsaade etmeyerek sürgüne göndermiştir. Diğer taraftan Fazl, Merînî sultanı tarafından Tunus yönetimine layık görülmesi de Merînî sultanının en yakın akrabası olması vasfıyla Annâbe valiliğine yeniden atanmıştır. Netice itibariyle siyasî amaçla yapılan bu evliliklerin ikincisi Merînî sultanının hedeflerine ulaşmasını sağlamıştır. Üstelik hedeflerine ulaştıktan sonra akrabalık bağına önem vermemesi de onun siyasî bir amaçla bu evlilikleri yapmış olduğunun bir kanıtı sayılabilir.²⁰

2.4. Merînî ve Hafsî Saltanatları Arasında Evlilik Teşebbüsü

Ebü'l-Hasan Hafsî Devleti'ni 747/1347 ile 749/1348 yılları arasında bir müddet iyi bir şekilde idare ettikten sonra bölgede yeniden karışıklıkların artması sebebiyle saltanat merkezi Fas'a geri dönmeye karar vermiştir. Bu kararında oğlu Ebu İnan'ın babasının yokluğundan faydalanarak sultanlığını ilan etmesi de etkili olmuştur. Mağrib'e geri döndüğünde ise oğlu ile mücadeleye güç yetiremeyince onun sultanlığını kabul etmek zorunda kalmıştır. Yeni Merînî sultanı Ebû İnân babasının ardından genişleme politikasını devam ettirerek daha ileri noktaya götürmeyi hedeflemiştir. Bu amaçla babasından sultanlığı devralmasından kısa süre sonra İfrîkiyye bölgesine doğru ilerleyerek Bicâye ve Kosantîne'yi ele geçirmiştir. Merînî sultanı Tunus'a ulaştığında babası Ebü'l-Hasan'ın ardından Tunus'ta hakimiyeti sağlayan vezir İbn Tafragîn'e burayı kendisine bırakması için çağrıda bulunmuştur. İbn Tafragîn hiçbir şekilde sultanın bu çağrılarını cevap vermeyerek Hafsî Devleti askerleriyle Benî Merîn ordusunu karşı karşıya getirmiştir. Bu savaştan mağlup bir şekilde çıkan İbn Tafragîn'in Mehdiyye'ye sığınmasının ardından Merînî ordusu 758/1357 yılında şehri ele geçirmiştir.²¹

Ebü İnân Tunus'a yönelmeden önce İbn Tafragîn'e sultan Ebû Bekir'in kızıyla evlenmek için aracılık yapması teklifinde bulunmuştur. Ancak İbn Tafragîn bu duruma olumlu bir cevap vermeyerek aracılık için gelen heyeti sultana geri göndermiştir. Bunun üzerine sultan Ebû İnân çok sinirlenerek bu heyeti yeniden Tunus'ta yaşayan fakih İbn Merzûk et-Tilimsânî'ye göndermiştir. Anlaşılan o ki sultan Ebû İnân babasının Hafsî sultanı Mütevekkil'in kızlarıyla evlenme geleneğini devam

²⁰ İbn Haldun, *el-İber*, 1759-1760; Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 168-171; İbn Kunfüz, *el-Fârisiyye*, 170; Muhammed İsa el-Harirî, *Târîhu'l-Mağribi'l-İslâmî ve'l-Endelüs fi'l-ʿaşri'l-Merînî* (Kuveyt: Dârü'l-Kalem, 1985), 118.

²¹ İbn Haldun, *el-İber*, 1763-1767; İbn Kunfüz, *el-Fârisiyye*, 173; Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 181-184, 191, 198; Brunschvig, *Târîhu İfrîkiyye fi'l-ahdi'l-Hafsî*, 1/208.

ettirmek istemiştir. Bu teklif kabul edildiğinde Merînî sultanının şehre düğün merasimiyle birlikte daha da gösterişli bir şekilde girmesi muhtemeldir. Üstelik Merînî sultanı üvey annelerinin kız kardeşi sultan Mütevekkil'in kızını kendisine gelin adayı olarak seçmiştir. Ebû İnân'ın babasının ardından İfrîkiyye'deki yönetimi sürdüreceğini göstermek için böyle bir seçim yaptığı düşünülebilir. Ebû İnân babası Ebû'l-Hasan'ın ardından ikinci kez Tunus'a hakim olsa da Hafsî sarayında işler onun planladığı şekilde gerçekleşmemiştir. Sultan Mütevekkil'in kızı Merînî sultanının teklifini kabul etmek istemeyince annesi fakih İbn Merzûk'a ertesi gün karar vereceklerini iletmiştir. Ebû İnân'ın görevlendirdiği heyet ertesi gün fakih ile birlikte saraya geldiğinde sultanın evlenmek istediği kızın kaçmış olduğu fark edilmiştir.²²

Tarihçi Matvî bu evlilik teşebbüsünün başarısızlığını sultan Ebû Bekir'in kızının sultan Ebû İnân'la evlenmesi durumunda şartların zorluğunu göze alamaması olarak yorumlar. Zira daha önceki evliliklerde Ebû İnân'ın babası sultan Ebû'l-Hasan Mütevekkil'in diğer kızlarıyla sulh esnasında evlenmiştir. Üstelik Merînî sultanının ikinci evliliğin ardından Tunus şehrine girerek yönetimi devralması sulh yoluyla gerçekleşmiştir. Sultan Ebû Bekir'in kızının bu evlilikle ilgili endişesi Tunus'un savaş yoluyla ele geçirilmesi neticesinde kendisine kötü bir şey yapılması veya cariyeye statüsünde sultanın yanında kalmak zorunda olması ihtimalidir. Gerçekten de Ebû İnân'ın İbn Tafragîn'e gönderdiği heyetten sonra tekrar başka bir heyet göndermesinin endişeyi artırmış olma ihtimali bulunmaktadır. Özellikle de reddedilmesi sebebiyle sultanın intikam alacağı düşüncesi sultan kızını kaçırmaya sevk etmiş olabilir. Sultan Ebû İnân Tunus'a geldiğinde aracı konumunda olan fakih İbn Merzûk'a niçin kızı zorla alıkoymadığını sorması bu ihtimalin bulunduğunu göstermektedir. Üstelik fakih, kızın kaçışına mani olamaması sebebiyle altı ay hapis cezasıyla cezalandırılmıştır. Sonuç olarak Merînî sultanı bu evliliği gerçekleştiremeye de babası Ebû İnân'ın hakim olduğu Kuzey Afrika ve Mağrib coğrafyasının tamamını yeniden ele geçirmiştir. Ancak bu hakimiyeti babasından çok daha kısa sürmüş, İfrîkiyye bölgesinde yönetimi sürdüremeyeceğini anlayan Merînî sultanı buraya gelişinden birkaç ay sonra Fas'a geri dönmüştür.²³

2.5. Hafsî ve Zeyyânî Devletleri Arasında İkinci Dönürlük

Hafsîler Devleti'nin son dönemlerinde sultanlıklar arasında son bir evlilik akdi daha gerçekleşmiştir. Bu evlilik Hafsî sultanı Amr Osman'ın torunu Ebû Zekeriyâ ile Abdülvâdî sultanı Mütevekkil'in kızı arasında akdedilmiştir. Bahsi geçen evliliğin iki taraf arasında akdedilen barış anlaşması neticesinde Tilimsân sultanının barışın sürekliliğini sağlamak için sunduğu bir teklif olduğu dikkat çekmektedir. Barış teklifine ilave olarak Hafsî Devleti'nin ilk defa siyasî amaçla bir devletten gelin alması bu evliliği yapılan diğer evliliklerden farklı kılmıştır. Tilimsân şehri sultan Ebû Faris

²² Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 198-199; İbn Kunfüz, *el-Fârisiyye*, 174-175.

²³ Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 201; Harîrî, *Târîhü'l-Mağribi'l-İslâmî ve'l-Endelîs fi'l-'aşri'l-Merînî*, 128; Matvî, *eş-Şalţanatü'l-Hafsiyye*, 430-431; Brunschvig, *Târîhu İfrîkiyye fi'l-ahdi'l-Hafsi*, 1/209.

Abdülaziz döneminden itibaren Hafsî Devleti'nin atadığı bir yönetici tarafından yönetilmiştir. Bu durum Ebû Faris döneminden torunu Ebû Amr Osman dönemine kadar da devam etmiş, Abdülvâdî sultanlığı Hafsî Devletine karşı herhangi bir isyanda bulunmamıştır. Hafsî sultanı Ebû Amr Osman döneminin ilk zamanlarında ise Tilimsân Hafsî Devleti'nin gözetiminden uzak bir halde kalmıştır. Hafsî sultanı İfrîkiyye bölgesindeki isyanlarla uğraştığı esnada kendisinin atadığı yöneticinin Muhammed b. Ebû Sâbit ez-Zeyyânî tarafından görevden alındığını haber almıştır. Büyük bir orduyla birlikte 866/1462 yılında buraya yönelen Hafsî sultanı bölgedeki Arap kabilelerin de desteğiyle Tilimsân'ı muhasara etmiştir. Bu durum üzerine Hafsî sultanının muhasarayı devam ettirme konusundaki sabrını gören Muhammed b. Ebû Sâbit'in şehrin fakihlerinden oluşan bir heyetle sultana teslim olduğunu bildirmesinin ardından sultan Tunus'a geri dönmüştür. Fakat bu barış hali birkaç yıl devam ettikten sonra İbn Ebû Sâbit'in Tilimsân'ın Hafsîler'den ayrıldığını ilan etmesiyle sona ermiştir.²⁴

Hafsî sultanı Tilimsan çevresindeki Arapların kendisine gelerek Muhammed b. Ebû Sâbit'ten şikâyetle bulunmaları üzerine tekrar Tilimsân'a yönelmiştir. Tilimsân yöneticisinin ordusuna Hafsî ordusuyla savaşmayı emretmesiyle 871/1466 yılında iki taraf arasında şiddetli bir savaş yaşanmıştır. Tilimsân ordusu iyi bir savunmaya rağmen Hafsî ordusu karşısında dayanamayıp mağlup olmuştur. Bir süre sonra Tilimsan şehrinin ileri gelenlerinden bir heyet ikinci kez Hafsî sultanından sulh talebinde bulunmuştur. Tilimsân yöneticisi pişman bir şekilde yeniden affedilmesini isterken samimiyetinin bir göstergesi olarak da kızını Ebû Osman Ömer'in torunu Ebû Zekeriyâ ile evlendirmeyi teklif etmiştir. Hafsî sultanın çok fazla düşünmeden bu teklifi kabul etmesi üzerine iki taraf arasında daha önce bir nişanlılık dönemi olmaksızın bir evlilik akdi gerçekleşmiştir.²⁵

Modern dönem tarihçilerinden Matvî bu evlilikle ilgili tarihî kaynaklarda cevabını bulamadığı birkaç soru sormuştur. Matvî, Hafsî sultanının bu evlilik teklifini tereddütsüz bir şekilde kabul etmesini sorgulamıştır. Yazar sultanın buradaki niyetinin savaşta kan dökülmesinin önüne geçmek mi yoksa iki yıldır var olan rahatsızlığı sebebiyle savaşı bir önce durdurmak mı olduğunu merak etmiştir. Üstelik Tilimsan yöneticisinin özellikle Hafsî sultanının torunu Ebû Zekeriyâ'yı damat olarak seçmesi dikkat çekmektedir. Ebû Zekeriyâ, Hafsî veliahdı olan babasının vefatının ardından 893/1488 yılında yani bu düğünden yaklaşık yirmi iki sene sonra veliaht seçilmiştir. Burada tarafımızca iki seçeneğin olduğu düşünülebilir. İlki veliahdın oğlunun, babasının sultanlığının ardından sultan olma ihtimalidir. İkincisi ise Hafsî sultanının Ebû Zekeriyâ'ya gösterdiği özel ilgi Tilimsan yöneticisi Muhammed'in dikkatini çekmiş olabilir. Netice itibarıyla Ebû Zekeriyâ veliaht olan babasının vefatının ardından veliaht olarak seçilmiş, Hafsî sultanı olan dedesinin vefatının ardından da sultan olmuştur. Özellikle döneme şahitlik etmiş tarihçi Zerkeşî'nin

²⁴ Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 313-315; Matvî, *eş-Şalţanatü'l-Hafşiyye*, 629-634.

²⁵ Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyn*, 315.

kitabı “Tarihü’l-devleteyn”de bu durum hakkında hiçbir yorumda bulunmaması bu soruları cevapsız bırakmaktadır. Yine kanaatimizce gelin almanın diğer bir devlete karşı üstünlük olarak görüldüğü bu dönemde Hafsî sultanının bu evliliği tereddütsüz kabul etmesi üstünlüğünü tanımak ya da yardımına muhtaç olmak manasına geldiği bu dönemde Hafsî sultanının bu teklifi kabul etmesi sıradan bir durumdur. Tüm bu ihtimaller bir yana böylece bu üç devlet arasındaki son siyasî evlilik de gerçekleşmiştir.²⁶

Sonuç

634/1236 yılında Hafsîler Devleti’nin Muvahhidler Devleti’nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmesi, ardından Abdülvâdîler’in bir kabile olmaktan çıkarak bağımsız bir saltanat olması ve nihayetinde Merînîler’in Muvahhidler’i tarih sahnesinden silmesiyle artık Mağrib’te yeni saltanatlar dönemi başlamıştır. Bu üç saltanatın Muvahhidler Devleti’nin yerine geçme konusundaki hedefleri bir yandan birbirileri arasındaki rekabeti arttırırken diğer yandan bu rekabet için farklı yollara başvurmalarına sebep olmuştur. Bu yolların en rağbet göreni ise çoğunlukla tarih boyunca birçok devletin başvurduğu yöntemlerden biri olan hanedanlar arası evliliğidir.

Hafsî, Abdülvâdî ve Merînîler saltanatları arasındaki evlilikler akrabalık bağının sağlanması amacıyla çok daha ötesinde çoğunlukla siyasî amaçlarla yapılmıştır. Bu devletler arasında yapılan dört evlilik ve bir evlilik teşebbüsü bölgedeki siyasî ilişkilerin gerekliliği olarak görülmüştür. Mağrib hakimi bu üç devlet arasında akdedilen evliliklerde ve bir evlilik teşebbüsünde, birisi dışında dördünde de Hafsî Devleti’nin kız verdiği görülmektedir. Her ne kadar Hafsî Devleti’nin Mağrib bölgesinde başarılı bir siyaset izlediği düşünülse de, ihtiyaç hissettiği bazı dönemlerde diğer devletlerden evlilik yoluyla destek aldığı görülmektedir. Aslında tarihin bazı dönemlerinde kız vermenin diğer devletin üstünlüğünü tanımak anlamına geldiği bilinmektedir.²⁷ Hafsîler Devleti’nin diğer devletlerin desteğini kabul ettiği dönemlerde kız tarafı olması genel anlamda böyle bir kabulün olduğunu da göstermektedir. Bu türden evliliklerde diğer devletler evliliği öne sürerek, zayıfladığı dönemlerde Hafsîler Devleti’nin iç işlerine karışma hakkını kendilerinde görmüşlerdir.

Diğer yandan bu evliliklerin yalnızca Hafsîler Devleti’nin yardım talebinde bulunarak kızlarını diğer devletlere gelin olarak vermek istemesi neticesinde olduğunu söylemek oldukça yanlıştır. Zira tek taraflı siyasî bir kazancın devletler arası evliliklerin gerçekleşmesi için yeterli olmadığı aşikardır. Merînî sultanı Ebû İnan’ın ısrarcı bir şekilde Ebû Bekir’in kızını istemesi ve bunu gerçekleştirememesi bunun apaçık örneğidir. Ayrıca Hafsîler Devleti’nin de Abdülvâdîler Devleti’nden gelin aldığı son örnekte de durum aynı şekildedir. Abdülvâdî sultanı Hafsî sultanıyla

²⁶ Matvî, *eş-Saltanatü’l-Haşiyye*, 835.

²⁷ Ulaş Töre Sivrioğlu - Muzaffer Ercan Yılmaz, “İlk Çağ Uygarlıklarında Diplomasi”, *U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/2 (Aralık 2017), 191-192.

dünür olmayı savaş durumundan çıkmak için bir vesile olarak sunmuştur. Bu akrabalık bağının kurulmasıyla Abdülvâdîler'den gelin alan Hafsîler Devleti de bu şekilde üstünlüğünü göstermiştir. Dolayısıyla hanedanlıklar arasındaki bu akrabalık ilişkileri her iki devletin çıkarlarına da hizmet etmiştir.

Netice itibariyle tamamının devletlerin veliahtları tarafından gerçekleştirildiği tarihî kaynaklarda çoğunlukla gelinlerin adının dahi zikredilmediği bu üç devlet arasında akdedilen evliliklerin siyasî-politik sebeplerle gerçekleştiği muhakkaktır. Her ne kadar kaynaklarda gelinler ve damatların evlilik konusundaki rızaları dile getirilmemiş olsa da, politik amaçlarla yapılan bu evliliklerde böyle bir durum gerçekleşmediği tahmin edilebilir. Fakat tarih boyunca siyasî hedeflerle gerçekleştirilen evliliklerin tamamında kişilerin değil devletlerin hedef ve maslahatları ön plana çıkarılmıştır. Bu çalışmada da XIII.-XV. asırları arasında Kuzey Afrika'da kurulan Hafsî-Merînî-Abdülvâdî devletlerinin siyasî hedefleri için evlilikleri bir aracı kurum olarak kullandıkları görülmüştür. Bahsi geçen bu üç devlet arasında gerçekleşen siyasî evlilikler çalışmada anlatıldığı şekilde devletlerin tarihinde bir dönüm noktası olmuştur.

Kaynakça

- Adıgüzel, Adnan. *Mağrib Medeniyetinin Zirvesi Muvahhidler: Kuruluş Dönemi*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2011.
- Altunsoy, Nazlı. “Selçuklu-Abbasi Hanedanları Arasında Güç, İktidar ve Evlilik İlişkisi”. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/2 (Temmuz 2019), 144-158.
- Apak, Adem. *Siyer-i Nebi Peygamber Efendimizin (a.s.m.) Hayatı-Şahsiyeti-Daveti*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2. baskı., 2018.
- Atar, Fahrettin. “Nikâh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/112-117. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Brunschvig, Robert. *Târîhu İfrîkiyye fi'l-ahdi'l-Hafsî min Karni 13 ilâ Nihâyeti'l-Karni 15*. çev. Hammâdi es-Sâhilî. 2 Cilt. Beyrut : Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1988.
- Ceran, İsmail. “Merînîler”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/192-199. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Demircan, Adnan. “Câhiliyye ve Hz. Peygamber Döneminde Çok Kadınla Evlilik”. *İSTEM* 2 (Aralık 2003), 9-32.
- Demircan, Adnan. *Siyer*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.
- Gökçe, Birsen. “Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım”. *Aile Yazıları: Evlilik Kurumu ve İlişkileri*. ed. Beylü Dikeçligil - Ahmet Çiğdem. 4/385-400. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1990.
- Harirî, Muhammed İsa. *Târîhü'l-Mağribi'l-İslâmî ve'l-Endelüs fi'l-‘aşri'l-Merînî*. Kuveyt: Dârü'l-Kalem, 1985.
- İbn Haldun, Ebû Zeyd Velîyyüddin Abdurrahman b Muhammed. *Kitâbü'l-‘İber ve divânü'l-mübteda’ ve'l-haber fi’eyyâmi'l-‘Arab ve'l-‘Acem ve'l-Berber ve men âsârahum min zevî’s-sultânîl-ekber*. thk. Ebû Suhayb el-Keremî. Amman - Riyad: Beytü'l-Efkârü'd-Devliyye, ts.
- İbn Kunfûz, Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-Kostantînî. *el-Fârisiyye fi mebdâi’i’l-devleti’l-Hafşîyye*. thk. Muhammed eş-Şâzili - Abdülmecid et-Türkî. Tunus: Dârü’t-Tunusiyye, 1968.
- İskit, Temel. *Diplomasi Tarihi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi, 2018.
- Koyuncu, Nuran. *Osmanlı Devleti’nde Şia: Safevi Taraftarlarına Uygulanan Yaptırımlar İran Tebasıyla Evlenme Yasağı*. Konya: Çizgi Yayınları, 2014.
- Matvî, Muhammed el-Arûsî. *eş-Şalţanatü’l-Hafşîyye târihuha’s-siyâsî ve devruhâ fi’l-Mağribi’l-‘Arabî*. Lübnan: Beyrut : Dârü’l-Garbi’l-İslâmî, 1986.
- Merçil, Erdoğan. “Abdülvâdiler”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/276-277. İstanbul: DV Yayınları, 1988.

- Merrakuşî, Ebû Muhammed Muhyiddin Abdülvahid. *el-Mu‘cib fi telhîşi aḥbâri'l-Mağrib*. thk. Muhammed Saîd el-Iryân. Kahire: Lecnetü'l-İhyai't-Türasi'l-İslami, ts.
- Nâsırî, Şeyh Ebû'l-Abbas Ahmed b. Halid. *Kitâbü'l-İstikṣâ li-aḥbâri düveli'l-Mağribi'l-Akṣâ*. 9 Cilt. Dârülbeyzâ, 1997.
- Özdemir, Mehmet. “Muvahhidler”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/410-412. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Sivrioğlu, Ulaş Töre - Yılmaz, Muzaffer Ercan. “İlk Çağ Uygarlıklarında Diplomasi”. *U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/2 (Aralık 2017), 179-227.
- Tâzî, Abdülhâdî. *et-Tarihi'd-Diplomasî li'l-Mağrib nin Akdemi'l-Usûr*. el-Hey'etü'l-Âmme Mektebetü'l-İskenderiyye, 1988.
- Tütüncü, Gülsüm - Ünal, Neslihan. “İmparatorluk Çağında Bir Siyaset Aracı Olarak Evlilik Kurumu: Doğu ve Batı Örnekleri”. *Sosyal ve Liberal Bilimlerde Yeni Yönelimler-2*. 468-516. Gece Kitaplığı, 2017.
- Yiğit, İsmail. *Endülüs (Gırnata sultanlığı) ve Kuzey Afrika İslam devletleri*. Kayıhan Yayınları, 2017.
- Zerkeşî, Ebû Abdullah Muhammed b. İbrahim. *Târîhu'd-devleteyn el-Muvaḥḥidiyye el-Ḥaḫşîyye*. thk. el-Hüseyn el-Ya'kübî. Tunus: el-Mektebetü'l-Atîka, 1998.

Political Marriages in North African Dynasties between the 13th - 15th Centuries (Ḥafşids – Marīnids - ‘Abd al-Wādids [Zayyānids] Dynasties)

Extended Summary

Marriage agreements among dynasties were made throughout history to strengthen political ties. Since the Prophet Muḥammad (PbuH), many marriages have been concluded for this purpose in Islamic states. Such political marriage ties were established among the states of The Ḥafşids (Banū Ḥafş), the Marīnids and The ‘Abd al-Wādids (Zayyānids) that existed in North Africa in the 13th-15th centuries. The most crucial purpose of the political marriages among these three states was to gain superiority over each other. These three dynasties, which tried to establish a new state order by leaving the Ḥafşids State, tried to unite again. However, these states, which claimed to be the heirs of the Almowahhids who dominated all of North Africa, aimed to add the other two states to their lands instead of uniting. Based on this aim, the subject of the present study was determined as the political marriages among these three states and the effects of marriages on the political life in the region.

When the examples of the four marriages and one marriage attempt among The Ḥafşids, the Marīnids, and The ‘Abd al-Wādids states were examined, it was found that political aims came to the forefront. One of the most significant characteristics of these marriages was that The Ḥafşids State was a party in all of the examples. The Ḥafşids in Ifrīqiya, the Marīnids who ruled in Maghrib al-Aqsa, and the ‘Abd al-Wādids who continued their existence in Maghrib al-Evsat several times established a marriage bond. Such a bond was never established between the Marīnids and the ‘Abd al-Wādids. The Marīnids State aimed to seize the Ḥafşid State in all these marriages. The Ḥafşids demanded an alliance against the ‘Abd al-Wādids in the first marriage bond they established with the Marīnid State. Although this alliance relieved The Ḥafşids in the early days, later, it became a tool that the Marīnid State would use for its aims. In the second marriage that the Marīnids Sultan established with the Ḥafşids dynasty, the desire to realize this aim emerged quite clearly. Shortly after the death of the Ḥafşids Sultan, the Ḥafşids State was captured by the Marīnids. Benefiting from the chaos in the administration, the Sultan of Marīnids, as a member of the Ḥafşid family, saw it as his right to seize the entire state. However, due to the chaos in the country, Marīnid Sultan was forced to withdraw from Ifrīqiya after a short while. When the son of the Marīnid Sultan set out to seize Ifrīqiya, he conveyed his request to the palace to marry one of the Ḥafşids dynasty lady sultans with the same political aim. However, this aim could not be realized when the desired lady sultan escaped from the palace.

Either the two states were at the same level or the Ḥafşids were in a higher position in the marriage established with the ‘Abd al-Wādids State. Abu Ishaq, who was a

member of the Ḥafṣids Dynasty, who took action to seize the Ḥafṣids Reign, was supported by the Sultan of ‘Abd al-Wādids. As a sign of this support, he made his son, who was the crown prince, engaged to the daughter of Abū Ishāq. With Abū Ishāq’s capture of the Ḥafṣids, the marriage agreement was concluded. In this way, the Sultan of ‘Abd al-Wādīd enabled him to seize the throne by supporting an opposition dynasty member against a Ḥafṣid Sultan whom he was an enemy. With the realization of the marriage agreement between the two dynasty members, Ḥafṣids and ‘Abd al-Wādids became not two enemy states, but two friendly states. On the other hand, the second marriage between the ‘Abd al-Wādids and the Ḥafṣids was made based on a contractual obligation. The ‘Abd al-Wādids, who did not want to obey the Ḥafṣids State, faced a great defeat with the siege of Tilimsan. The Sultan of the ‘Abd al-Wādids, who surrendered after this defeat, declared that he wanted to marry his daughter to the grandson of the Ḥafṣid Sultan to ensure a peaceful environment. The Ḥafṣid Sultan accepted this offer as a sign of superiority. It was often witnessed throughout history that a state showed its superiority by taking brides from another state. It is pretty clear that Ḥafṣid Sultan accepted marriage for this political purpose.

Sometimes, these marriages were intended when one state wanted help from the other, and sometimes when the other state wanted to dominate. Another aim was to provide a state of peace with marriage. Among these three states, the only state that could achieve its aim of being the heir of the Almowahhids State and recapturing its borders, although for a short time, was the Marīnids. The Ḥafṣids and the ‘Abd al-Wādids could not achieve such an aim as a result of their political marriages but generally aimed to provide a state of peace in their marriage contracts with each other. Although the Ḥafṣids State ruled the ‘Abd al-Wādids in some periods, this obedience did not occur as a result of a marriage, marriages were used as a tool for the peace of both sides after the wars. As a result of all these findings, the states of Ḥafṣids, Marīnids, and the ‘Abd al-Wādids, which were established in the 13th-15th centuries, realized inter-dynastic marriages only for political aims.

Keywords: Islamic History, Hafsids, Marinids, Abd al-Wadids (Zayyanids), Political, Marriage.